

TRÄDLÄRKAN.

Av KARL GUSTAV ERIKSSON.

Bland Kristinehamnstraktens småfågelarter finns några som bär en oansenligt gråbrunspräcklig fjäderdräkt. Varken sånglärka, trädpiplärka, ängspiplärka eller trädlärka har några bjärta, iögonenfallande teckningar i dräkten. Hos trädlärkan kan man dock på relativt nära håll och i en god kikare urskilja en mörkbrun fläck på handtäckarna alldeles bakom lillvingen. Denna fläck begränsas av ett ljusst parti på vardera sidan. Över ögonen går också en gräddgul linje bakåt nacken, och dessa båda linjer möts här. Arten har även en mycket kort stjärt — man får ibland ett intryck av nötväcka när man ser fågeln i flykten. Trädlärkan är ganska liten, rör sig snabbt i vegetationen och smälter dessutom väl in i omgivningen på de torra och grusiga ställen där man kan träffa på arten.

Har trädlärkan ett anspråklöst yttre så är sången desto mer karakteristisk. Den är i mitt tycke något alldeles speciellt: ett tydligt pauserat drillande med inflätade joddlingar och ibland klara flöjttoner. Den har föga likhet med t.ex. sånglärkans ändlösa tonräckor och har ett märkbart inslag av vemod. Fågeln har också en unik förmåga att ta upp ett sångmotiv och utveckla eller brodera ut detta. Man hör vanligen fågeln sjunga i flykten, men den kan även låta höra sig från en trädtopp eller en sten. Under flyktsången stiger trädlärkan i etapper och pendlar fram och tillbaka i luften — man tycker att fågeln är upphängd i ett snöre — och kan stiga till ansenlig höjd. Arten har ett melodiskt lock- och varningsläte "didd-lo-i", som är mycket typiskt. Det är tack vare detta tretoniga läte fågeln uppmärksammas under flytningen.

Trädlärkan finns i Sverige från Skåne till mellersta Värmland—Västmanland—Uppland, men är ingenstans allmän. Den minskade drastiskt i antal under 1950- och 60-talen, men har under 1970-talet åter ökat. Dessa förhållanden har kunnat iakttagas bl.a. vid våra fågelstationer.

Artnamnet trädlärka förefaller mig en smula missvisande — man ser inte fågeln i träd särskilt ofta. Det tyska "Heidelerche" eller det danska "hedelaerke", båda betyder ju hedlärka, tycks mig mera träffande. Som ovan sagts finner man oftast trädlärkan på torra och hedartade ställen — gärna i gamla grustag, men även på hyggen. På norra Gotland har jag sett den i gles tallskog.

I våra trakter har den påträffats på ett 20-tal platser under häckningstid, t.ex. vid Dye grusgrop, vid Hjälmarssundet, vid Hedkullen och Berg norr om staden och på reservflygplatsen norr om E 18. Vårarna 1975 och 1976 sjöng en fågel ihärdigt över ett hygge ett stycke söder om Sättra, men senare har jag inte hört arten där. Efter anvisning från Edor Hiller "uppvaktade" jag ett par trädlärkor nära Karabyskullarna våren 1979 utan att finna något rede. Den 1 juni fanns dock en trädlärka med mat i näbben där. En smått klassisk lokal är Sandtorpet inom regementets övningsområde. Här togs redan 1933 en välbekant bild av en trädlärka vid boet av Evert Nyqvist. Ännu 1983 kunde man där höra trädlärkans vackra sång. Thord Qvick har välvilligt meddelat mig flera lokaler för trädlärka — alla inom A9:s övningsområde.

Trädlärkan smälter väl in i sin häckningsmiljö.

Foto: Thord Qvick.

Våren 1981 hade jag tillfälle att studera trädlärkans familjeliv lite mera ingående. Jag hade hört arten flera gånger i ett f.d. grustag söder om staden. En dag i mitten av april satt jag i skogskanten med tubkikare och hoppades på att bättre kunna följa fåglarnas förhåvanden. Då och då steg en sjungande trädlärka mot den blå vårhimlen, och efter någon timme fick jag syn på tre fåglar, som betedde sig något ovanligt på marken framför mig. En av trädlärkorna gjorde sig hög och smal, gick med en stel och struttande gång och företog emellanåt skenanfall mot en av sina artfränder. Snart nog fick jag se hur fåglarna parade sig på en liten grusväg. En vecka senare sjöng åter en trädlärka i grustaget och i slutet av månaden satt jag på min utsiktsplats och såg då två fåglar, som lät höra sitt "didd-lo-i"-läte. Jag hade just tröttnat och var på väg hem då en trädlärka lyfte ur en ljung- och grästuva alldeles framför mina fötter, när jag kommit till kanten av grustaget.

Jag kom att tänka på orden i en gammal fågelbok: "...trädlärkan ruvar hårt ...". I kanten av tuvan låg fyra ägg, väl dolda av överhängande strån. Sedan jag snabbt och diskret märkt ut platsen med några kvistar gick jag därifrån, medan jag visslade högt och ljudligt. Detta för att fåglarna skulle märka att jag verkligen försvann från boet.

Nu kom några dagar med kyla och snöfall, och jag var orolig för hur äggen skulle klara de låga temperaturerna. Men trädlärkan är tydligen en hårdig fågelart. Vid mitt nästa besök en vecka senare låg fyra pigga ungar i redet och gapade stort efter föda! Enligt litteraturen ruvar trädlärkan vanligen 13—15 dygn.

Arten lägger två äggkullar årligen. Ett exempel på en trolig andrakull är det bo jag fann i ett grustag norr om staden den 3 juli 1978. Jag satt i bilen för att titta på ett par mindre strandpipare, som häckade på platsen. Plötsligt kom en trädlärka från ingenstans och gick ner några meter från bilen. Den hade näbben full av insekter och trippade snart in i en grästuva, där fyra nästan flygfärdiga ungar väntade på mat.

Eftersom trädlärkan lägger två kullar per år har den också två sångperioder — den första vid ankomsten i mars och den andra under de ljusa nätterna i juni.

Våren 1981 höll en trädlärka till vid ett hygge inte långt från Sättrastugan. Nästa vår fanns den inte på platsen, men i april 1983 var Åke Eriksson vänlig nog att meddela mig att han hört en fågel sjunga där. Efter några timmars "bilornitologi" stod det klart att ett par trädlärkor häckade i närheten. Man såg två trädlärkor sitta på en telefontråd, ofta med insekter eller en vit spillningssäck i näbben. De försvann ner i växtligheten med ungefär 20—25 minuters intervall. Så småningom trodde jag mig veta var boet låg, och en vacker förmiddag i slutet av maj finkammade jag området, men boet hittade jag inte. För att inte riskera att trampa i redet måste jag noga se till att jag alltid satte ner foten på större stenar eller grova grenar. Den 28 maj fanns dock minst tre ungar på denna plats.

Mitt intryck är att artens bestånd i våra trakter växlar år från år. 1976 fanns trädlärkor på endast två platser, 1977 på fem och 1979 på fyra platser medan man 1981 och 1983 kunde finna arten på sju lokaler.

Man ser inte så ofta trädlärkor under flyttningarna, vilket är ganska naturligt, då arten är förhållandevis fåtalig. 1976 stötte jag upp två fåglar från en grusplatå nära Emterudsmossen. Dessa befann sig troligen på sydflyttning — dagen var den 10 september. Under mina höstbesök vid Falsterbo har jag sett åtskilliga trädlärkor sträcka ut över Öresund. En minnesvärd dag var den 28 september 1982 då jag kunde räkna 51 utsträckande trädlärkor vid Ugglensabben. Fåglarna kom oftast ensamma eller två och två och började sträcka först vid 8-tiden på morgonen.

Jag vill slutligen passa på att rikta ett varmt tack till alla som välvilligt meddelat mig sina observationer av trädlärkor — den lilla fågeln har berett mig många högtidsstunder i naturen.